

Esnafın Değişime Ayak Uydurma Yolları

Arş. Gör. Mehmet Ali Akyurt

İstanbul Üniversitesi

akyurt82@gmail.com

Özet

Fordist ve post-Fordist, kitlesel ve küçük ölçekli üretim ve tüketim biçimlerinin yan yana ve iç içe yaşadığı günümüz iktisat dünyasında, iktisadi ve toplumsal değişmeler karşısında bir yandan yeni iş kolları ortaya çıkarken, bir yandan da mevcut mesleklerin bazıları yok olmakta, bazıları ise biçim değiştirmektedir. Küçük sermaye ve zanaat sahibi esnaf yahut başka bir deyişle küçük işletmeler de iktisadi ve toplumsal şartların değişmesi karşısında ayakta kalabilmek için çeşitli çözümler geliştirmektedir. Bu fenomenin araştırılması için İstanbul ili Fatih ilçesi İskenderpaşa mahallesi örnekleme seçilmiştir. Görece “sabit” seyyar satıcıların (lüks zerzevatçı, lüks meyveci, balıkçı, sütçü...) yanı sıra terzi, yorgancı, yoğurtçu, yufkacı, tavukçu, turşucu, bakkal, araba tamircisi, lastikçi, pastane, anahtarçı, ayakkabı tamircisi, tuhafiye, büfe, temizlik malzemeleri satıcısı, plastik eşya satıcısı, kasap, elektrikçi, tesisatçı, plastik doğramacı, koltuk döşemeci, marangoz, nalbur, çay ocağı, manav, ozalit baskıcı, internet kafe, berber, parfümcü, doğal gıdacı, yöresel gıdacı, emlakçı gibi küçük işletme örneklerinin çok sayıda bulunduğu söz konusu mahalledeki esnafın durumunda da çeşitli değişiklikler gözlemlenmektedir. Örneğin bazı terziler yakın çevrede mağazaları bulunan konfeksiyon devlerinin işlerini alarak ayakta kalmaya çalışmaktadır. Yine bazı esnaf çareyi ürün çeşitliliğini artırmakta ya da birden fazla iş kolunda faaliyet göstermekte aramakta, bazıları maliyetleri düşürme (yakınlardaki kirası daha düşük ve küçük bir dükkana taşınma, çırak çalıştırmama, aile fertlerini istihdam etme...) yoluna gitmekte, bazıları ise çeşitli yollarla (lokantaların açılış kapanış saatlerini yeniden düzenlemesi, emlakçıların artan Arap müşterilere ikram etmek için nargile bulundurmaları...) farklı müşteri kitlelerine hitap etme kabiliyetlerini artırmaktadırlar. Söz konusu değişmelere paralel olarak esnaf arası dayanışma ve çatışma ilişkileri de dönüşmektedir. Küçük işletmelerin hayatta kalma stratejileri işletme bilimi bünyesinde yönetim organizasyonu bilim dalı tarafından ele alınsa da, bu çalışmada, bu literatürden de faydalanılmakla birlikte, sosyolojik bir bakış açısı benimsenmekte; küçük esnafın genel hatları Richard Sennett’in Zanaatkar başlıklı eserinde ortaya koyduğu çerçeveden hareketle çizilmekte ve esnaf öznelerinin toplumsal alanda sergiledikleri faillığe odaklanılmaktadır. Bu öznelik potansiyeli, toplumdaki sıradan bireylerin özneliklerine dikkat çeken Michel de Certeau’nün Gündelik Hayatın Keşfi kitabındaki kavramlaştırmasıyla, kurumsal makro “strateji”lere karşı bireysel failler tarafından geliştirilen “taktik”ler olarak ele alınmaktadır. Araştırma kapsamında, küçük esnaf öznelerinin değişen iktisadi şartlar karşısında yaşadıkları sorunlar incelenmekte, bu sorunlara cevap olarak geliştirdikleri “pratik” çözümler üzerinde durulmaktadır. Dükkanlarını ayakta tutmak için ürettikleri, de Certeau’nün vurgusuyla, “kullanma kılavuzu”na uymayan “taktik”lere bakılmakta, kamunun alanında kalan yapısal çözümler dışında, iktisadi zorluklara toplumsal alanda ne tür çareler geliştirildiği araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Değişme, İktisat Sosyolojisi, Esnaf, Küçük İşletme, Strateji-Taktik Ayrımı.